

ОРХОН-ЕНИСЕЙ ЕСКЕРТКІШТЕРІНДЕГІ АНТРОПОНИМДЕР

С.Т. Наурызбай

2-курс магистранты

Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,

Қазақстан, Алматы қ., email: saya.nauрызбай@mail.ru

Мақалада көне тарихи мұрамыз Орхон-Енисей жазба ескерткішіндегі қазіргі қазақ әдеби тілінде кездесе бермейтін, мән-мазмұны ұмытыла бастаған жалқы есімдер қарастырылады. Көне жалқы есімдердің мән-мағынасы, шығу төркіні бұл күні жалпы қауымға белгісіз, тіптен түсініксіз келеді. Онимдерді зерттеу тек ғылымның тіл білімі саласы үшін емес, тарих, этнография, мәдениеттану секілді салалары үшін де өзекті. Ономастика – әр ұлттың, халықтың мәдениетін, тарихын, әдет-ғұрпын, тұрмыс-тіршілігін танытатын ауқымды ғылыми сала. Сол себепті осы мақалада қазақ халқының түп тамыры түркілердің көне мұраларындағы антропонимдер зерттеу нысанына алынып отыр. Орхон-Енисей ескерткіштері тіліндегі ономастикалық атауларды терең зерттеу, жинастыру, олардың семантикасын, лингвомәдени мазмұнын талдау секілді мәселелер сөз етіледі.

Түйін сөздер: ономастика, онимдер, Орхон-Енисей ескерткіші, антропоним, топоним

Халқымыздың өткен дәуіріндегі тарихын, мәдени қарым қатынасын және салт-санасын танып-білуде онимдердің атқарар рөлі ерекше. Өйткені ол атаулардың бәрі – халық тарихы, ғасырдан ғасырға ұласып, ұрпақтан ұрпаққа жетіп, кейінгі буынға мирас болып келе жатқан мәдени мұра, өшпес шежіре. Соның ішінде көне жәдігеріміз Орхон-Енисей ескерткіші көптеген аса маңызды деректерге ие. Олардың құрамында қазіргі әдеби тілімізде кездеспейтін, мән-мағынасы ұмыт болған, мүлдем құпия сырға айналған атаулар мен тұлғалардың ізі сақталған. Көне жалқы есімдердің мән-мағынасы, шығу төркіні бұл күні жалпы қауымға белгісіз, тіптен түсініксіз келеді. Сондықтан да олардың шығу төркінін, берер мағынасын, мәдени мазмұнын анықтап, ғылыми тұрғыдан зерделей ашудың орны аса зор.

Көне түркі жазба ескерткіштері – адамзат тарихында түркі халықтарының қосқан үлесі туралы жан-жақты баяндайтын бүгінгі күнімізге жеткен құнды тарихи дерек. Бүгінде еліміз азаттық алып, тарихи шежіресіне айрықша ден қойған кезеңінде түркі тайпаларының әдеби мұраларының зерттелуіне ерекше мән беріп отыр. VI-IX ғасыр аралығында өмір сүріп, өзіндік бірегей мәдениетін қалыптастырған көк түріктердің бітім-болмысын, дүниетанымдық ерекшеліктерін айқындайтын жазба мұралары толық зерттеліп, нақты кесім-бітімдер жасалып бітті деу қиын. Ежелгі түркі тарихи ономастикасының әр жақты зерттелуге тиіс келелі мәселелерінің бірі – көнетүркілік қабаттың қазіргі түркі ономастикалық жүйесіне қатыс-дәрежесін, мазмұндық, формалық модельдеріндегі ортақтықтар мен айырмашылықтар дәрежесін, дамуын айқындап алу. VI-IX ғасыр түркілері тілінде кездесетін атаулардың мағыналық және лингвомәдени мазмұнын зерттеу түркі тілдерінің даму заңдылықтарын анықтауға әсер етумен қатар, ұрпақ жалғастығындағы онтологиялық, семиотикалық бірліктердің сақталу деңгейін айқындауға да жол ашады. Бұл Орхон, Енисей ескерткіштері тіліндегі ономастикалық атауларды терең зерттеудің қажеттілігін сипаттайды.

Халықтың тарихымен біте қайнасып жатқан есімдер тарихы әр түрлі шаруашылық-экономикалық, қоғамдық-саяси, мәдени-тұрмыстық жағдайларға орай өзгерістерге ұшыраса да, өзінің табиғатын бар болмысымен сақтап отырады. «Әр тарихи кезеңдегі қоғамдық формацияның сол кездегі тілдік, мәдени ортаның өзіне тән ономастикалық бірліктер репертуары болғандығы белгілі. Кез-келген онимдік атаудың артында үлкен фондық білім жасырын тұр, алуан түрлі энциклопедиялық ақпараттар желісімен байланысты болып келеді. Мәселен, көне түркі жұртына ортақ Білге бабаның, Күлтегіннің, берідегі Абай, Сүйінбай, Махамбет, т.б. есімдері немесе Ордабасы, Аңырақай сияқты топонимдер төңірегінде қаншама аялық білім бар десеңізші!» - деп, атап көрсетеді ономаст-ғалымдар [1; 4].

Ономастикалық бірліктердің мағыналық-мазмұндық мәртебесі ертеден-ақ еуропалық, ресейлік зерттеуші тілші мамандардың арасында қызу пікірталас тудырған.

Бір қатар ғалымдар онимдерде мүлде семантика жоқ деп үзілді-кесілді пікір айтса, енді бірі, жалқы есімдер мейлінше семантикаға бай деген қарама-қайшы дәйек келтіреді. Бұған қатысты А.В.

Суперанскаяның «Общая теория имени собственного» атты еңбегінде жан-жақты талқыланады. Одан бөлек қазақ ономастикасында да ономастикалық атаулар семантикасы туралы ой-тұжырымдар Т. Жанұзақтың, Е. Керімбаевтің, Б. Тілеубердиевтің, Г. Мадиеваның зерттеулерінде келтірілген.

Ал ресейлік ғалым В.В.Никонов болса «жалқы есімдер» деп басқа жалқы атаулармен салыстырғанда әлеуметтілігі, яғни, қоғамдық, идеологиялық факторлардың ықпалы жоғары болатын антропонимдерді түсінетіндігін атап өткен. Зерттеуші жалқы есімдердің әлеуметтілігі тарихи факторларға байланысты деп санайды: «Антропонимиканың, сондай-ақ бүкіл ономастиканың бірінші заңы – тарихилық. Бүкіл антропонимия бірі қалмай тарихи болып табылады» [2; 7].

Ежелгі түркілердің этногенетикалық, қоғамдық өмірінің, ел басқару саясатының көптеген аспектілері көне ономастикалық жүйеде айтарлықтай көрініс тапқандығы жайлы сөз ете отырып, түркітанушы, түркі ономастикасын зерттеуші В.У. Махпиров сол дәуір ономастикасы «как в зеркале отражает все нюансы того национально-культурного фона, на котором возникают имена и развиваются системы собственных имен», - дейді [4; 69].

Кез келген тілдегі кісі аттары қай уақытта болмасын жоқтан бар бола салмаған. Яғни олардың өзіндік күрделі процестерге толы пайда болу және қалыптасу жолдары бар. Бүгінгі тілімізде қолданылып жүрген есімдердің көпшілігіне тән мән-мазмұн сонау көне дәуірлерден бастау алатындығын байқатады. Мұндағы семантикалық және фонетикалық ұқсастықтар осы екі аралықты байланыстырып тұрған үздіксіз, тоқтаусыз даму үстіндегі тозбас желінің барын әрі «кісі аттары» деп аталатын ауқымды кеңістіктің аумағын көрсетсе керек. «Ауқымды кеңістік» деуіміздің себебі тіліміздегі жалқы есімдер жиынтығының қоғамның тұрмыс-тіршілігін, салт-санасын, рухани әлемінің тұтастай көрінісін қамтуында жатыр.

Түркі тілдеріне ортақ ескерткіштердің көнелері – V-VIII ғасырларға тиесілі Орхон-Енисей жазбалары. Алайда Орхон-Енисей жазба ескерткіштері анық, айқын мәліметтер бергенімен, тіліміздегі кісі есімдерінің шығу мерзімі одан әлдеқайда ертеректен бастау алатыны белгілі. Сонымен қоса өзге халықтардың жазба мұраларында сақталған түркілер тарихына қатысты деректерде ұшырасатын түркі есімдерінің тақырыптық топтары мұны толықтыра түседі. Сол себепті ерте ғасырлардағы көне антропонимдердің бүгінгі нұсқаларын анықтауда мәселеге қай жағынан келу тиімдірек болатынын айқындап алу керек.

Түркі антропонимиясы туралы сөз қозғағанда айтпай кете алмайтын бір мәселе – түркі халықтарындағы кісі есімдерінің ауысып отыруы жайлы мәліметтер. «Тюрки не носили одного и того же имени от рождения до смерти, как европейцы. Имя тюрка всегда указывало на его положение в обществе. Мальчиком он имел кличку, юношей – чин, мужем – титул, а если это было хан – то титул менялся согласно удельнолестичной системе» [3; 89]. Осыған орай ғалым Қ. Салғараұлы Түрік қағанатының белгілі Мухән қағанының төл аты – Құшу, жігіт шағындағы аты – Сыдоу (Сыжин), елге танылған аты – Иәнду (жеңімпаз), мансапқа ие болғандағы аты – Кигін Муюйхан, ел билеушісі болғандағы аты – Мухән қаған болғандығын айтады. Қазақ есімдерінің тарихын тереңінен зерттеп-зерделеген ғалым Т.Жанұзақов есімдердің ауысып отыруын көне түріктердің қоғамдық мемлекеттік құрылысы мен ішкі тарихи жағдаяттарында жатқанын айтады [1; 35].

Көне түркі ономастикасын зерттеуші В.У. Махпиров адамның өз атының бұл ескерткіштерде сирек кездесетінін айта келіп, түрік қоғамындағы басты антропонимикалық категориялар ретінде ер аты, ру аты, династиялық есім, титул сияқты түрлерін көрсетеді: «Типичными персонифицированными титулами в древнетюркском обществе являются компоненты антропонимов тюркских каганов: Иль-каган – титул Бумин кагана, Эльтериш каган – персонифицированный титул Кутлука, основателя тюркского каганата, Капаган-каган – тронный титул Мочжо, брата Эльтериша, Богю-каган – уйгурский правитель, принявший манихейство и проч. Персонифицированные титулы правителей были известны многим историко-культурным типам общества (ср.: имена русских правителей – Ярослав Мудрый, Иван Калита, Иван Грозный и проч.)» [4]. Н.В. Подольская соңғы есімдерді «прозвище возвеличивающее», яғни адамның ерекше ішкі немесе сыртқы қасиетін, атқаратын қызметін көрсететін мелиоратив лақап есім деп қарастырады. Біз де осы пікірге қосыламыз.

Еңбектерінде түркі халықтарының өмір сүру салты мен тарихын, этнографиясын жан-жақты зерттеген ғалым Л.Н. Гумилев басқа ел тарихшыларының түркі тарихына қатысты деректерінде түркі есімдері танымастай болып өзгертетінін, көбіне титул кісі есімінің орнына қолданылатынын баса көрсетеді [3; 89].

Есімдердің қоғамдағы қызметі қоғам мүшелерін атау және бір-бірінен ажырату болса, көне түркі ономастикасында осы міндетті орындау «басқа есімдерге» жүктелді. Ол – адамның (азаматтың) алғашқы ерлік қадамын көрсететін «ер аты», шен-дәреже, ел билеу жүйесіндегі дәрежесі, лауазымының көрсеткіші – «титул», бойындағы өзіне ғана тән қадір-қасиет немесе кемшілік – «лақап» руы, ата тегі, туған, шыққан жері, айналысатын ісі, қызметі. Есімнің неғұрлым көп болуы – есімінің ұрпақтан ұрпаққа тарауының, жетуінің негізі деген түсінік болған.

Көне түркі жазба ескерткіштері туралы деректер аталмыш есімдердің алғашқы үшеуінің жиі кездесетінін көрсетеді. Бала 10-12 жасқа келіп, алғашқы ерлік қадамынан өткен соң «ер атын» иеленеді. «Ер аты» - көне түркі антропонимиясында жиі әрі кең қолданылған есімнің бірі. «...оно выходило за рамки не только семейно-родовой общности, но и за рамки племени и распространялось на все войско и, следовательно, на все государство». «Ер аты» туралы деректерді ауыз әдебиеті үлгілерінен де, зерттеушілердің ғылыми еңбектерінен де жиі кездестіреміз. Осындай бір мәлімет Орхон өзені бойынан табылған Күлтегін ескерткішінің үлкен жазбасында беріледі: «Он йашта, Умаі таг егім қатун қутыңа інім Күлтегін ар ат болты» (Он жаста, шешем Құдайдай қатынның бағына, інім Күлтегін ер атанды) [5; 177].

Титул мен лақап ат және кісінің шын атының әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері мен арасындағы байланысты анықтау – көне түркі ономастикасындағы күрделі мәселе. Көне түркі тарихы мен мәдениетін зерттеуші В.В. Радлов, С.Е. Малов, И.А. Батманов, Н.А. Баскаков, т.б. ғалымдар еңбектерінде Орхон-Енисей, Талас т.б. жазба ескерткіштерінде кездесетін антропонимика, яғни кісі есімдеріне қатысты өз көзқарастарын, ұстанымдарын білдіріп отырған. Көбіне есімдердің этимологиясы қарастырылғандықтан, ғалымдардың этимология туралы ойларына тоқталмай, антрополог-ғалым Т.Жанұзақовтың пікіріне сүйенгенді жөн көріп отырмыз.

Т.Жанұзақов түркі жазба ескерткіштеріндегі есімдерді құрылымдық типіне қарай төрт топқа жіктейді: дара тұлғалы, туынды тұлғалы, екі құрамды және көп құрамды. Кісі есімдерінің соңғы екі түрінің компоненттері *улығ, тутук, алп, тіріг, куч, тегин, ынамчы, каган, кан, баг, билге, бори, барс*, т.б. болып тіркесіп келетініне, бұл сөздердің көне түркілер қоғамында әлеуметтік-саяси терминдер ретінде қолданылып, сол кездегі адамдардың қоғамдағы алатын орнын, иеленген титулы мен атақ-дәрежесін көрсеткенін, ал күрделі есімдермен қатар тұрғанда ол адамның ерлік, батырлық қасиетін, т.б. ерекшелігін білдіретін эпитет ретінде қолданылғанына тоқталады [1; 32]. Зерттеуші-ғалымның бұл көзқарасын 1897 жылы Селенга өзені бойынан табылған Тоныкөкке арналған ескерткіштегі жазулар дәлелдей түседі: «Bilqa Tonuquq ban ozum...» [5; 61-64].

Осы орайда түсініктеме бере кететін бір жайт бар. Араб тіліндегі «лакаб» сөзі атақ, шен-дәреже, лауазымды көрсетуде қолданылатындығы белгілі. Екеуінің де негізінде адам бойындағы ерекше белгілер, өзгеге ұқсамайтын даралық қасиеттер жатқанына қарамастан, түркі руникалық ескерткіштерін зерттеуші ғалымдар титул мен лақап есімді бөлек қарастырады. Дегенмен осы екі арадағы шекараның өзі нақты болмағандықтан, бір есімнің кей кезде титул, кейде лақап деп көрсетілуі жиі кездесіп жатады. Деректерде Білге ханның қайсарлығы мен батылдығы үшін «*Богю*» (батыр) лақап есімін иеленгендігі айтылады. Ал, «*Билге*» есімі жоғарыда көрсетілгендей, «ақылды», «дана» эпитетін білдіретін лақап есім. Бұдан атақты ханның бойындағы ерекше қасиеттеріне, іс-қимылына лайықты бірінен соң бір әр түрлі лақап есімдермен аталып отырғанын байқаймыз.

«Жазба ескерткіштерде және басқа деректерде негізінен мемлекет қайраткерлерінің титулдары мен лақап аттары көрсетілген. Олар: Тоныкөк, Білге хан, Күлтегін, Қапаған хан, т.б. Бұлар шын аттар емес – лақап аттар. Бұған ескерткіштердегі материалдар толық дәлел. Онда лақап есім, болмаса титулдар қандай жағдайда, не себептен берілгені анық айтылған». Т. Жанұзақовтың пікірінше, Тоньюкук (Тоныкөк) есімі «тон», «тоң» - «ұлы», «күшті», «зор», ал «юкук>кук>кок>көк» мағынасында, сонда Тоньюкук «ұлы көк», «көк тәңірі» деген мағынада қолданылған лақап ат болуы мүмкін» [1; 35].

Тегин титулына байланысты айтылатын бірнеше пікірлер бар. М. Қашқарида «Tegin, Tegin: бұл сөздің түпкі мағынасы «күл» деген сөз. Содан шығып, реңі күмістей таза күл Күмүштегін – Күмістегін ... деп аталады» деп мағыналық өзгерісі берілсе, Л.Н. Кононов «В последствии этого слово стало именем детей царской фамилии ...» - деген түйін жасай келе, В.Л. Котвич пікіріне сүйеніп, осы титулдың өзгерісін айтып өтеді: «По мнению В.Л. Котвича, старотюрский титул tagin zigit, которое является формой множественного числа на t от основы tagin». Ал Л.Н. Гумилев жігіт сөзінің мағынасын (жигит – шад – «жарайсың бек» - жалған аты) [3; 468] – құрмет көрсету, мадақтау, яғни одағай сөз ретінде түсіндіреді. Біздің ойымызша, осы аталған лауазым, дәреже

атаулары әр түрлі дыбысталғанымен астарлы мәні батылдык, қайсарлық, отансүйгіштік сияқты пікірлерге қатысты көрінеді. Көне мұралардан осы аңғарылады.

Л.Н.Гумилевтің ономастикалық кестесіндегі «Бумын (Орхон) Ильхан, Кушу, Тардуш, Бөкехан, Эрбег-шад жалқы есімдерінің лексикалық мағынасында мықтылықты, ерлікті құрмет тұту, соған талпыну жатыр. Көне түркі (Күлтегін, Тоныкөк) ескерткіштеріндегі Отанды сүю, (Түркі халқы үшін түн ұйықтамады, күндіз отырмадым [7; 62], Інім Күлтегінмен бірге, Екі шадпен бірге өліп тіріліп, жерді ұлғайттым немесе «Күлтегін жауға жалғыз ұмтылды, оңтұтықты қарулы басшыларымен қолға түсірді» [7; 62] сол заманда антропонимдер құрамынан орын алып отырды. Осыған орай ерлікке, жеңімпаздыққа, өжеттілікке қатысты жалқы есімдер көптеп саналады.

Көне жазбаларда ерлік пен ақылдылық байланыста қарастырылады:

Қағаны алып еді,
Ақылгөйі білгір еді.
Ол екі кісі тірі тұрса,
Сені – табғаш қырады –

деген жолдарда немесе есепсіз байлықтың келу себебін, «Елтеріс қағанның ақылдылығынан, батырлығынан» деп түсіну бар [7; 76]. Яғни батырлық пен ақылдың бірлігін бақытты жақсы өмірдің кепілі санағандық байқалады. Бұл жалқы есімдердің құрамындағы «билге» сөзі «ақылды», «дана» мәнінде қолданылған. Мәселен: Ел билге қатын, Билге құтылық хан, Билге қаған.

Ескерткіштерде түбірі «құтлық» сөзінен тұратын антропонимдер де кездесіп отырады. Мысалы Билге құтлуғ хан «Ақылды құтты хан», Құтлуғ Ілтеріс хан «Бақытты». «Құтлуғ» бірде «құтты» деп берілсе, енді бірде (Кутлук – счастливый) «бақытты» деп беріледі. Жалпы алғанда, *байлық, құт, береке, бақыт* әсіресе антропонимдік мағына тұрғысынан мәндес сөздер. Ескерткіште бұл пікір былайша көрініс береді. «Жалаңаш халықты тонды, кедей халықты бай қылдым» [7; 63] деген тармақтарда экономикалық игіліктерге ұмтылу, халықтың жағдайын жақсарту мүддесі жатыр.

Жазба деректер мәліметтеріне қарағанда байлық, ынтымақ, бірлікке тұрақтайды – деген даналық пікір көне түріктерден келе жатса керек. Күлтегін ескерткішінде (үлкен жазу):

Төрт бұрыштағы халықты,
Бәрін бейбіт қылдым,
Тату қылдым, [7; 63]

Бәрі маған бағынды – деген дерек бар. Яғни халықты өзара тартыс-таластан тыйып, бір орталыққа бағындырады. Бұл адамға есім беру барысында да ескеріліп, есімдер құрамынан да орын алған. Мысалы, Тюзлюк «Ымырашыл» [3; 467], Тюзел-бек «Дауласуды жалғастыратын бек, делдал» [8; 471], Tuz baj kuc bars kulug и. собств. [8; 607] Tuzmis и. собств. [8; 603] есімдерінің мағыналарында ымыраласу, достыққа шақыру жатыр. Қоғамдағы бұл көзқарас ескерткіштегі мына жолдардан көрінеді:

Інілі-ағалының дауласқандығынан,
Бекті халқының жауласқандығынан,
Түркі халқы елдігін жойды [9; 11].

Антропонимия ежелден қоғам мүшесі үшін өте үлкен мәнге ие. Митрошкино айтқандай есімдер халықтың әдет-ғұрпы мен діни рәсімдерінің, тарихи-саяси өмірінің көрінісі ретінде қалыптасқан. Есім адамдар арасындағы қарым-қатынас қажеттілігінен туындаған тұлғаны атау қызметін атқарып қана қоймай, өзіне сол халықтың ерекшелігін көрсететін мәдени жүк арқалайды.

Антропонимдер басқа санаттағы атауларға қарағанда жоғары әлеуметтік қызмет, яғни жеке адамды атау қызметін атқарады. Сонымен қатар, ежелгі қоғам үшін туыстық қарым-қатынастағы адамдарды ажыратуда есімдер маңызды рөл атқарған. Осылайша жеке тайпаның тек өздеріне тиесілі белгілі бір атаулары немесе атаулар тобы болған.

Көне түрік антропонимдік жүйесінің маңызды ерекшелігі қоғамның көптеген мүшелерінің, әсіресе, жоғары, ақсүйектік қабаттарының көпаттылығы болды, яғни олардың қоғамдық-саяси жүйедегі орны мен мәртебесі өзгерген кезде жаңа есімге ие болу дәстүрі кең тараған. «Бір адамның бірнеше есімі оның отбасындағы, қоғамдағы орнын, ата-бабаларымен байланысын анықтауға мүмкіндік беретін болған» [Иорданский 1982, 242]. Мори, Бартольд, Габейн секілді зерттеушілер көрсеткендей, түрік, ұйғыр, қараханидтіктерде билеушілердің таққа отырған кезде жаңа есім мен статусқа ие болуы жиі кездеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1 Жанұзақов Т. Қазақ есімдерінің тарихы /лингвистикалық және тарихи-этнографиялық талдау/. – Алматы: Ғылым, 1971. – 276 б.
- 2 Никонов В.А. Имя и общество. – М.: Наука, 1974. – 276 с.
- 3 Гумилев Л.Н. Древние тюрки. – М.: Наука, 1967. – 513 с.
- 4 Махпиров В.У. Особенности функционирования древнетюркских антропонимов // Вопросы антропонимики. – Вып. 1: Сб.ст. – Алматы, 2003.
- 5 Малов С.Е. Памятники древнетюркской письменности. Тексты и исследования. – М.: Изд.-во АН СССР, 1951. – 451 с.
- 6 Жанұзақов Т., Рысберген Қ. Қазақ ономастикасының зерттелуі, болашағы мен жетістігі // Ономастикалық хабаршы. – 2005. № 2 (4). - 3-13 бб.
- 7 Жолдасбеков М. Орхон ескерткіштері. – Астана: «Фолиант», 2001. – 176 б.
- 8 Древнетюркский словарь. – Л.: Наука, 1969.

АНТРОПОНИМЫ В ОРХОН-ЕНИСЕЙСКИХ ПАМЯТНИКАХ

С.Т. Наурызбай

магистрант 2 курса

Казахский государственный женский педагогический университет,
г. Алматы, Казахстан, email: saya.nauryzbay@mail.ru

В статье рассматриваются онимы в памятниках Орхон-Енисей, давно забытые и утратившие значение, не являющиеся частью нашего современного литературного языка. Имена являются непревзойденными источниками и при изучении истории языка. Изучение имен важно не только для лингвистики, но и для таких наук, как история, этнография и культурология. Ономастика - большая наука, которая демонстрирует культуру, историю и образ жизни каждой нации, каждого народа. В этой статье объектом исследования выступают имена собственные в памятниках тюркского народа, в Орхон-Енисейских памятниках, исследовано их значение и лингвокультурное содержание.

Ключевые слова: ономастика, онимы, Орхон-Енисейские памятники, антропоним, топоним

ANTHROPONYMS IN ORKHON-YENISEY MONUMENTS

S.T. Nauryzbay

Master student of the 2nd year of study

Kazakh State Women's Teacher Training University,
Almaty, Kazakhstan, email: saya.nauryzbay@mail.ru

The article considers the onyms of the Orkhon-Yenisey monuments, which has been forgotten and lost the meaning, and are not part of our modern literary language. Studying the history of the language, the names are also source that haven't their match. Studying the names is important not only for linguists, but also for sciences such as history, ethnography and cultural science. Onomastics is a great scientific area that demonstrates culture, history, mode of life of any nation and people. In this article the object of research are taken the onyms in the monuments of Turkish people who were the roots of the Kazakhs. Analysis of the meanings and linguocultural content of the proper names in Orkhon-Yenisey monuments as ancient Turkic relics is given.

Keywords: onomastics, onyms, Orkhon-Yenisey monuments, anthroponym, toponym